

VELIKA NOČ ali VUZEM

Običaji, navade, zgodovina ...

Popestrimo šolo 2016-2021

UČIMO SE ZA ŽIVLJENJE – Dvig jezikovnih kompetenc in veščin za vseživljenjsko učenje

NEKOČ: Praznovali prihod pomladi in slavili boginjo Vesno

Praznik izvira iz poganskih časov, ko so praznovali prihod pomladi. V domove so prinašali zelenje in cvetje – na tak način so obdarovali in slavili boginjo pomladi in plodnosti, Vesno.

DANES: Praznik veselja in upanja. Najpomembnejši krščanski praznik.

Kristjani uvod v veliki teden pričnejo s cvetno nedeljo, ki je tudi povezana s prihodom pomladi. Na veliko noč pa praznujejo Jezusovo vstajenje od mrtvih. Verujejo, da je Jezus s svojim vstajenjem premagal telesno in duhovno smrt ter za vse prinesel upanje.

KDAJ PRAZNUJEMO VELIKO NOČ?

- Vuzem je premičen praznik – nikoli ga ne praznujemo na isti datum.
- Praznovali naj bi ga na prvo nedeljo po prvi pomladni polni luni. Tako je lahko velika noč med 22. marcem in 25. aprilom.
- Letos je prva pomladna polna luna v sredo, 8. aprila, in zato v nedeljo, 12. aprila, praznujemo veliko noč.
- Leta 2021 bo vuzem 4. aprila.

SLAVIMO POMLAD – cvetna nedelja

- Zadnja nedelja pred veliko nočjo.
- Na ta dan katoliški verniki blagoslovljajo oljčne veje ali pomladansko zelenje (mačice, dren, drugo zelenje) povezano v šope, ki jim pravimo butarice ali presmeci. Po maši odnesejo blagoslovljeno zelenje domov, kjer ga postavijo na posebno mesto, v hiši pa ga hranijo vse do naslednje cvetne nedelje.
- Pravila za butarice: velikost butaric naj bi odražala starost njenega lastnika, zato so imeli otroci majhne butarice, večji fantje pa so butaricam dodali leskove veje, ki so podaljšale dolžino butaric.
- **STARA ŠEGA:** Ljudje so zbirali »sveto« rastlinje, ki naj bi varovalo pred strelo in drugimi naravnimi dejavniki, na katere ne moremo vplivati, prav tako pa naj bi pospeševalo rast, plodnost in odganjalo zle sile ter bolezni.

VELIKI DNEVI

S pepelnico (sreda po pustnem torku) se prične post 40-dnevni post.

Veliki četrtek – dan, ko je Jezus s svojimi učenci zadnjič jedel večerjo. Zadnji dan, ko je še dovoljeno opravljati dela na zemlji. Do takrat je potrebno opraviti tudi spomladansko čiščenje, saj mora biti hiša na veliko noč čista in pospravljena.

Veliki petek – dan, ko velja strogi post. Mnogi se udeležijo enega od številnih križevih potov po Sloveniji in obnovijo zgodbo o Jezusovem trpljenju. Na veliki petek so Jezusa križali, tretji dan po tem, na nedeljo, pa je vstal od mrtvih.

Velika sobota – je dan kuhanja in pripravljanja jedi, ki se jih bo blagoslovilo. V popoldanskem času so gospodinje dobrote položile v košaro in jih pokrile z belim prtičkom, nato pa so jih dekleta ali žene odnesle k žegnu. Med seboj so zelo rade tekmovali, katera ima lepši prtiček. Na velikonočno soboto zjutraj poteka blagoslov ognja in vode. Žegnani ogenj so po domovih raznašali mladi fantje in na velikonočno soboto zjutraj so v peči zakurili s tem (novim) ognjem, z njim se pokadi tudi hišo, s čimer se izvede čiščenje prostorov. Ta dan ob večerih ponekod zagorijo kresovi in se prične velikonočno pokaenje.

Velika nedelja – dan, ko je Jezus vstal od mrtvih. »Žegen« so lahko pojedli šele ta dan zjutraj po maši, razdelili pa so ga tudi med živali. Zajtrk je torej bil slovesen, poln hvaležnosti in spoštovanja. Jajčne lupine so vrgli na ogenj ali potrosili okoli hiše. Po starem ljudskem običaju se velikonočni zajtrk prične tako, da oče, ki je glava družine, prvi pirh razdeli med vse družinske člane. Po navadi so se ta dan oblekli v nova oblačila.

Velikonočni ponedeljek – je dela prost dan, je dan, ki ga večina preživi ob druženju s prijatelji, nekateri še prižigajo kresove, in je dan, ko pirhi, ki jih v nedeljo nismo pojedli, končno pridejo na svoj račun. Ta dan so potekale igre s pirhi.

VELIKONOČNE JEDI

KAJ DAMO V VELIKONOČNO KOŠARO?

Velikonočne jedi se v različnih pokrajinah med seboj zelo razlikujejo.

Velikonočna jajca, hren, potica in velikonočna šunka so simbolične jedi, značilne za vso Slovenijo:

- šunka ali druga mesnina (simbolizira Jezusovo telo),
- hren (žebliji, s katerimi so Jezusa pribili na križ),
- pirhi (Jezusova kri, zato naj bodo rdeči, simbolizirajo pa tudi ponovno življenje),
- potica ali okrogel kruh – vrtanek (ki spominja na Jezusovo krono).

Na Primorskem in v Istri za veliko noč pripravijo pinco, sladek kruh, ki spominja na potico, ponekod pa k žegnu nesejo tudi »nadevani želodec« ali v testu pečeno gnjat.

Najstarejša velikonočna jed na Slovenskem je »aleluja« ali repje. Šlo je za juho, pripravljeno iz posušenih repnih olupkov, ki jih je pred kuhanjem potrebno namakati. V juhi se je znašel tudi kakšen krompir ali ajdova kaša, premožnejši ljudje pa so juho zabelili z domačimi ocvirki.

Igre s pirhi

- Igre s pirhi so stara velikonočna navada v Sloveniji. Zamirati so začele po 2. svetovni vojni.
- Najbolj znane igre so sekanje in zbijanje pirhov, pa tudi valicanje (trkljanje pirhov ob pirh).
- Igram so prisostvovali otroci, mladostniki in odrasli ljudje, igrali pa so jih v nedeljo zjutraj po maši ali v ponedeljek v vasi oziroma pred cerkvijo.
- Pri trkljanju tekmovalca trkata pirh ob pirh. Komur se pirh razbije, ga izgubi. Zmagovalec je tisti, ki ubije več nasprotnikovih pirhov. Za igro so izbirali jajca s trdno lupino, ki so jih prepoznali po zvoku, ki je nastal, ko so z jajcem potrkali po zobeh. Pri igri je prihajalo tudi do goljufij. Večjo trdnost jajca so dosegli tako, da so ga izpihali in napolnili s smolo.
- Pri ciljanju pirhov tekmovalci v pirhe mečejo kovance. S kovancem morajo prebiti pirh (kovanec mora pristati v pirhu).

Velikonočne vraže 😊

V sodobnem času na vraže ne damo skoraj nič in se nam zdijo smešne, nekoč pa so bile pomembne.

- Na veliki petek se perilo ne sme sušiti (viseti), saj takrat na križu visi Jezus.
- Če se da na veliki petek govedu palmove vejice, bodo krave imele več mleka.
- Drevo, ki že več let ni obrodilo sadov, se mora na veliki petek obložiti s kamenjem. Ob tem naj bi govorili: »Če ne daješ nobenih plodov, pa nosi kamenje!«
- Na veliki petek mora gospodinja nekaj posaditi.
- Na velikonočni ponedeljek lahko zunaj hodiš bos, pa se ne boš prehladil.
- Na veliko soboto, moraš iti v cerkev s prosom v žepih (za dobro letino). Če ti pot prekriža zajec, moraš takoj domov.
- Dekle, ki prvo pride od blagoslova domov, se bo tisto leto prvo poročilo. Ob njihovem prihodu domov so moški streljali s topičem, možnarji in pištolami. Prvotni izvor pokanja naj bi sicer tičal v starejšem verovanju, da se s truščem odganjajo zle sile in duhovi.

Kaj ima velikonočni zajček z veliko nočjo?

V slovenskem prostoru popolnoma nič.

Zajček, ki nosi darila, izvira iz stare nemške zgodbe o materi, ki je bila siromašna in svojim otrokom ni mogla kupiti hrane oziroma daril. Znašla se je tako, da je pobarvala jajca, ki jih je skrila na vrtu. Otroci, ki so iskali presenečenje na vrtu, so opazili zajčka. Mislili so, da je bil zajček tisti, ki jim je prinesel pisane pirhe.

Ali si vedel?

Vsako leto izdelajo več kot 90 milijonov čokoladnih velikonočnih zajčkov.

Kako so nastala prva čokoladna jajčka?

- Prvo čokoladno velikonočno jajce so v komercialne namene izdelali leta 1873 v Veliki Britaniji v čokoladnici Fry and Sons. Pred tem so se ljudje obdarovali s praznimi jajci, narejenimi iz kartona, ki so jih napolnili z darilci.

Najdite veselje v bližajočih se praznikih ...

Literatura, fotografije:

- <https://motiviran.si/velika-noc/>
- <https://siol.net/trendi/kulinarika/velika-noc-letos-malo-drugace-521803>
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Velika_noc%C4%8D
- <https://www.slovenec.org/2018/03/21/slovenski-ljudski-obicaji-cvetna-nedelja-velika-noc-in-binkosti/>
- www.prlekijaon.net
- <https://nova24tv.si/sprosceno/zanimivosti/o-veliki-noci-njeni-simboliki-in-pogostosti-priimka-hren-in-pirh/>
- <https://mariborinfo.com/novica/lokalno/butare-in-snopi-na-cvetno-nedeljo/133275>
- <https://twitter.com/hashtag/butarice>
- www.radio2.si
- www.grosuplje.si